

хане ў якасці блазна. У традыцыйх легендарна-казачнага эпасу пісьменнік тлумачыць сутнасць цудаў, нават прасочвае працэс пераўтварэння людзей у птушак, старога дэрвіша ў камень, што аплакваў гора зямлі.

Даследуючы маральна-эстэтычныя каштоўнасці народнай творчасці (і чарадзейнай казкі ў першую чаргу), доктар філасофскіх навук Уладзімір Конан абазначыў не толькі яе вобразную шматграннасць, але і шматлікія метафарфозы. Разам з тым, даследчык падкрэслівае, што «наяўнасць у казцы драматычнага, трагічнага, этычнага і наогул сур'ёзных аспектаў быцця» не выключае гратэскавых элементаў, паколькі «народны карнавальны смех амбівалентны па сваёй прыродзе» [3, с. 100].

Згаданы ў казцы «Лебядзіны скіт» матыў служэння роднай зямлі знаходзіць сваё развіццё ў «Казцы пра Пятра-разбойніка». У канкрэтны сацыяльны змест казкі ўключаецца матыў віны і пакарання. Пётр-разбойнік пакараны вышэйшымі сіламі за свае злачынствы дзіўнай хваробай. Збавенне наступіла толькі тады, калі знішчыў былы разбойнік таго, хто пляваў на магілу маці і ляў родную зямлю. Тады і атрымаў дараванне персанаж твора. Караткевічаўскі архетып «зямля» набывае тут рысы амбівалентнасці: яна і прасторавы кантыненту, і жывая адухоўленая асоба. Прынцыпова важным з'яўляецца тое, што вобраз-архетып «зямля» становіцца скразным у творчасці пісьменніка.

Засваенне фальклорна-міфалагічнай сістэмы ўяўленняў продкаў пра свет і чалавека ў ім стала трывалым фундаментам для выпрацоўкі і далейшага развіцця сінтэтычнага спосабу мыслення пісьменніка.

Спіс літаратуры:

1. Гілевіч, Н. Збор твораў у 23 т. / Н. Гілевіч. – Мінск : ТДА «Пантограф», 2011. – Т. 20: Фалькларыстыка: апавядальныя і мудраслоўныя жанры беларускай народнай творчасці, песенны фальклор паўднёвых і заходніх славян; артыкулы, рэцэнзіі, матэрыялы да лекцый. – 496 с.
2. Караткевіч, Ул. Збор твораў у 25 т. / Ул. Караткевіч; падрыхт. тэкстаў і камент. А. Вераб'я; рэд. тома Т. Шамякіна. – Мінск : Маст. літ., 2014. – Т. 3 : Апавяданні. Казкі : 1946–1981. – 774 с.
3. Конан, Ул. Ля вытокаў самапазнання: станаўленне духоўных каштоўнасцей у святле фальклору / Ул. Конан. – Мінск : Маст. літ., 1989. – 238 с.
4. Ненадавец, А. Святло таямнічага вогнішча / А. Ненадавец. – Мінск : Беларусь, 1993. – 287 с.
5. Пачатак : Лісты Уладзіміра Караткевіча да Максіма Танка / публ. А. Вераб'я // Маладосць. – 1987. – № 1. – С. 154–172.

Вячаслаў Красулін, Вячаслаў Калаціц

**МИФАЛОГИЗАЦИЯ ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВА
УЛАДИМИРА КАРАТКЕВИЧА**

Viachaslau Krasulin, Viachaslau Kalatsei

**ULADZIMIR KARATKEVICH'S
MYTHOLOGIZATION OF LIFE AND CREATION**

Аўтары артыкула аналізуюць найбольш заганныя, але досыць жывучыя спробы дэфармацыі вобразу геніяльнага класіка айчынай літаратуры Уладзіміра Караткевіча (1930–1984), творчасць якога – цалкам пабудавана на гісторыка-культурнай спадчыне беларусаў як аўтахтоннага народа Еўропы.

The author of the article analyzes the most vicious, but quite tenacious attempts to distort the image of the genius classic of national literature Uladzimir Karatkevich (1930–1984), whose work is entirely based on the historical and cultural heritage of Belarusians as an indigenous people of Europe.

Лідар гурта «Вянок» з падмінскага Ракава, дзе аўтэнтычна арыентаваныя спеы ладна спалучаюцца з смыкова-дударскай музыкай – Лізавета Пятроўская – распавядае, што нахціў яе на стварэнне дадзенай суполкі (аднаго з вядучых постфолкавых маладзёжных калектываў Беларусі бягучага стагоддзя) не зборнік натаваных песень, і не альбом па ДПМ (сп. Лізавета па адукацыі – мастак), а... раман Уладзіміра Караткевіча «Каласы пад сярпом тваім». Паколькі дадзеная заява заўжды выклікае гарантанаваную «нямую сцэну» ў асяродку «рэвізораў» дзейнасці Ракаўскага дома фальклору, а таксама – відавочна ставіць перад антрапалагамі, фалькларыстамі, літаратуразнаўцамі досыць доўгі шэраг пытанняў, – паспрабуем разабрацца хаця б у некаторых з іх, звязаных з стэрэатыповай міфалагізацыяй (у значэнні «падмены сапраўднасці») асобы Уладзіміра Сямёнавіча ў свядомасці грамадства Беларусі мяжы XX–XXI стагоддзяў.

Найбольш вартымі ўвагі падаюцца «экзистэнцыяльна-эпічныя» сцвярджэнні-стэрэатыпы, а менавіта: «Караткевіч быў павярхоўна знаёмы з фальклорам Беларусі, бо – быў гаражанінам, на вёсцы не жыў і амаль нічога ў мастацтве вуснай традыцыі беларусаў не разумее»; «Караткевіч шмат сабе дазваляў, паталагічна цікавіўся прыгожымі жанчынамі і моцнымі напоямі, таму быў амаральным тыпам»; «Караткевіч быў фаварытам Пятра Машэрава, таму пісаў адвольна – што жадаецца, бо, фактычна, меў статус наменклатурнага літаратара Беларусі» / г. д. Кожны з агучаных стэрэатыпаў (як і шэраг іншых, звязаных з абсалютна арганічнай, генетычна таленавітай і таму, часам, досыць непаліткарэктнай постацю Ул. Караткевіча) – абсалютная ахіня, якая разбіваецца аб рэчаіснасць, як нязручны ртутны савецкі тэрмометр пры першым выпадковым падзенні на падлогу.

Караткевіч меў носьбіта мастацтва вуснай традыцыі (фальклору Беларусі) нават ва ўласнай сям'і. Яго дзед – Васіль Грынкевіч быў нашчадкам старажытнага роду шляхецкіх паўстанцаў з Падняпроўя, крыніцай шэрагу аўтэнтычных народных легенд і паданняў пра мясцовыя гістарычныя падзеі XVI–XVIII стст. (у свой час літаратурна перапрацаваных Караткевічам – «Маці ўрагану» і інш.), а таксама антрапалагічным прататыпам Данілы Загорскага-Вёжы з «Каласоў...» – гўру (духоўнага настаўніка) Алеся Загорскага, галоўнага героя дадзенага эпасу (па меркаванні большасці даследчыкаў – бясспрэчнага «*magnum opus*» Ул. Караткевіча), прысвечанага акалічнасцям паўстання К. Каліноўскага. Пастаянная прага мастацтва вуснай традыцыі з боку Ул. Караткевіча вылілася ў фальклорныя экспедыцыі (дарэчы, некаторыя – сумесна з З. Мажэйкай (мал. 1), з якой яны, дарэчы, сумесна напісалі сцэнарый да фільма «Палескія Калядкі» [3]), а таксама ў шматлікія майстарскія перапрацоўкі фальклорных помнікаў [2].

Бязлітасна-дакументальны Адам Глобус (Ул. Адамчык), сусед Ул. Караткевіча па дамах па Чарнышэўскага-7 і К. Маркса-36, адзначае, што, насуперак плёткам, у жыцці пісьменніка былі ўсяго 5 жанчын [5], якія карысталіся яго безмежнай увагай і мелі месца ў яго свядомасці і сэрцы. І гэтыя жанчыны – яго маці Надзея, сястра Наталля, маскоўская перакладчыца твораў, своеасаблівы «прадзюсар» Валянціна Шчадрына, а таксама – выкладчык гісторыі мастацтваў Ніна Молева і адзіная (прыдбаная ім, дарэчы, ажно ў яго 41-гадовым, дагэтуль халасцяцкім, узросце) адвечна каханая жонка пісьменніка, якую ён змог перажыць усяго на 1 (!) год – Валянціна (мал. 2). Руплівы археолаг і гісторык, даследчык

памёрскай археалагічнай культуры I тыс. да н.э. [1], сп.Валянціна, падобна, была для свайго «Валодзі» і каханай, і інтэлектуалам-суразмоўцам «на роўных», і – ідэалам для ўзвышанага пакланення жаночай прыгажосці і моцы, характэрнага неалітычным культам і куртуазнай сярэднявечнай рыцарскай культуры Еўропы. Прага ж да рэчываў, што «пашыраюць свядомасць», відаць, была фатальнай складовай талента Ул. Караткевіча, які па памерах свайго ўнутранага свету, гістарычнай эрудыцыі і хуткасці мысліўных працэсаў-аперацый над апошнімі (спадчыну пісьменніка сур’ёзна параўноўваюць з маштабам унёска ў культуру «іконы» постмадэрнізму Умбэрта Эка [4]) у невылічальныя разы пераўзыходзіў сярэднестатыстычных абкружаючых яго асоб. Такіх людзей у традыцыйных суполках звычайна лічаць прарокамі ці ясновідамі, дазваляюць ім не стрыгчы валасы, а таксама пояць «вадой, а не віном» (напрыклад, у міжземнаморскіх культурах, дзе віно гістарычна ўваходзіць у агульны штодзённы рацыён чалавека), паколькі ведаюць: у экзистэнцыяльнай дыхатэміі «Узвышанае–Зямное» – нябачная ўнутраная («не ад гэтага “зямнога” свету») рэчаіснасць вабіць прарокаў значна мацней, а «варотамі» туды часцяком з’яўляюцца рэчывы, што пашыраюць свядомасць.



Малюнак 1 –
Ул. Караткевіч
і З. Мажэйка



Малюнак 2 – Ул. Караткевіч
і В. Караткевіч (Ватковіч-Нікіціна)
канд. гіст. навук (1934–1983)



Малюнак 3 –
Я. Герцовіч
(1910–1976)



Малюнак 4 – Ул. Караткевіч
на прыканцы
жыцця



Малюнак 5 –
Магіла
пісьменніка

Па шэрагу антрапалагічных прыкмет (творчы дэбют у 3-х-гадовым узросце вундэркінда, энцыклапедычныя веды, бліскуча рэалізаваны і прызнаны пры жыцці неўтаймаваны талент, альфа-лідарства ў прафесійных і сяброўскіх супольнасцях) Ул. Караткевіч бяспрэчна можа разглядацца як сонечны «Amadeus» айчыннай літаратуры, што ня толькі раздражняла літ-істэблішмент Мінска, але вабіла хеўры паскуднікаў-«Сальеры», якія з задавальненнем атручалі яго жыццё, і, відаць, не без вонкавай замовы. Адным з прадстаўнікоў дадзенага цэху быў, напрыклад, Я. Герцовіч (мал. 3), які істотна шкодзіў з’яўленню ў друку аўтарскай рэдакцыі «Каласоў...» [7], [8]. Паколькі твор (паўтарымся) быў «*magnum opus*» Ул. Караткевіча, дадзеная сітуацыя істотна абмежавала яго *жыццёвы шлях, аптымiзм і творчы iмiтэт на сконе жыцця* (мал. 4–5). Нават сапраўды меўшая месца пратэцыя Пятра Машэрава (1918–1980) не магла цалкам абараніць Майстра, паколькі сам Пётр Міронавіч быў пад пільным наглядом імперскіх спецслужбаў былога СССР, а яго смерць дагэтуль выклікае розныя чуткі. Канешне, правакацыйную валтузну вакол сваёй «выпакутанай» кнігі [6] Ул. Караткевіч не мог ігнараваць, і, паводле яго меркаванняў, праблема была менавіта ў «прабеларускасці» яго асобы і твору [7], а не ў недакладнасцях і недапрацаванасцях тэкстаў (гістарычныя дакументы эпохі паўстання К. Каліноўскага аўтар дэталёва прапрацаваў яшчэ падчас падрыхтоўкі кандыдацкай дысертацыі, прысвечанай дадзенай эпохе, але – не абароненай). Менавіта каб не выказваць напрамкі імперскія і антыбеларускія прэтэнзіі да пісьменніка, вакол яго актыўна ствараўся вобраз непапулярнага рамантыка-дылетанта, легкадумнага валакіты і аматара гарэлкі. Вобраз гэты, аднак – фікцыя, хоць і створаны, магчыма, прафесійнымі правакатарамі, якія пры патрэбе яшчэ і жангліравалі дакладнымі фактамі... Прайшло поўстагоддзі, імяны гэтых людзей забытыя, а кнігі Ул. Караткевіча рэгулярна разгортваюцца, і пасля іх чытання людзі раптам імкнуча вярнуць у «зямны» свет рэчаіснасці скарбы з ўнутрана свету аўтара, – свету, дзе нашыя продкі змагаюцца за волю, праўду і каханне, дзе гучаць этнічныя спевы, сакавітыя гаворкі, звонкія дуды і скрыпкі беларусаў.

Спіс літаратуры:

1. Казлоўская, М. Караткевіч Валянціна Браніславаўна / Маргарыта Казлоўская // Археалогія і нумізматыка Беларусі : энцыкл. / рэдкал. В. Гетаў [і інш]. – Мінск : БелЭн, 1993. – С. 311.
2. Караткевіч, Ул. Шчыравала ў бары пчала / Уладзімір Караткевіч // Knihi.com [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : https://knihi.com/Uladzimir_Karatkevich/Scyravala_u_bary_pcala.html. – Дата доступу : 20.08.2020.
3. Палескія Калядкі: унікальны фільм 1972 года. Сцэнар: З. Мажэйка, Ул. Караткевіч // budzma.by [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : <https://budzma.by/news/palieskiya-kalyadki-unikalny-film-1972-hoda-scenar-zinaida-mazheyka-uladzimir-karatkevich.html>. – Дата доступу : 14.05.2020.
4. Сцяпанав, А. Рысы постмадэрнізму ў творах Ул. Караткевіча : феномен рамана «Хрыстос прызямліўся ў Гародні» / Алена Сцяпанав // Культурная спадчына : Культуралагічна-сацыялагічныя даследаванні / Э. Дарашэвіч, Ул. Конан і інш. ; уклад, нав. рэд. і аўт. прагн. – праф. Э. Дарашэвіч – Мінск : ВТАА «Сучаснае слова», 2001. – С. 102–105.
5. Трефілов, С. «То, что Короткевич пил – лишь половина горькой правды». Адам Глобус напісал кнігу непарадных портретаў / Сергей Трефілов // Кр.ру [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : <https://www.kr.by/daily/27054/4120583/>. – Дата доступу : 20.08.2020.
6. Шапран, С. «На падман вы мяне не штурхняце». Да 90-годдзя Уладзіміра Караткевіча / Сяргей Шапран // Novychas.by [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : <https://novychas.by/poviaz/na-padman-vy-mjane-ne-szturhnjace-da-90-hoddzja>. – Дата доступу : 20.08.2020.
7. Шапран, С. «На падман вы мяне не штурхняце». Да 90-годдзя Уладзіміра Караткевіча (заканчэнне) / Сяргей Шапран // Novychas.by [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : <https://novychas.by/poviaz/na-padman-vy-mjane-ne-szturhnjace-da-90-hoddzja-1>. – Дата доступу : 28.08.2020.
8. Штэпсель, М. Янкель Герцовіч. Снайпэрскі рахунак. Койданова. «Кальвіна». 2015 / Міраеда Штэпсель // Adzharaj-kut.blogspot.com [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : https://adzharaj-kut.blogspot.com/2015/10/2015_29.html/. – Дата доступу : 28.08.2020.